

**vakblad voor
informatieprofessionals**

**Digitale
leesinnovatie**

Beter lezen met
app en boekbot

Hallo publiek!

National Theatre
opent archieven
voor thuis kijkers

UB in wording (2)

Groei proces van
nieuwe UvA-bieb

Boek Bellingcat

Higgins' kruistocht
tegen nepnieuws
en desinformatie

2021 | 04

**DIVERSITEIT
EN INCLUSIVITEIT:
HOE
VERSCHILLEN
VERBINDEN**

COLOFON

IP is samen met Informatieprofessional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (25ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Marjo Bakker, Maarten Brinkerink,
Wilbert Helmus, Dafne Jansen,
Vincent M.A. Janssen,
Evelien de Jonge, Leen Liefsoens,
Cindy Lammers (hoofdredacteur),
Matthijs van Otegem, Mirjam
Raaphorst, Vincent Robijn,
Eric Sieverts en Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl,
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers
aan dit nummer

Anne van den Dool, Rob Feenstra,
Frank Huysmans, Marja Kingma,
Pepijn Lemmens, Anneke de Maat,
Marijn Mostart, Rik Mulder, Ilse
Rombout, Robin van Schijndel

abonnementen

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren
in blad of op de site:
Rajin Roopram, e-mail rajin.roopram
@informatieprofessional.nl,
tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

10

Verschillende smaken

Diversiteit staat hoog op de agenda; een inclusieve arbeidsmarkt heeft nog steeds veel aandacht. Welke stappen worden er al gezet in de wereld van de informatieprofessional?

16

UB in wording (2)

IP volgt de totstandkoming van de Universiteitsbibliotheek van de UvA. Elk kwartaal wordt een thema rondom de bouw belicht. In dit nummer deel 2: de context.

20

Zeepbellen archiveren

Ingegeven door de coronacrisis heeft het National Theatre in Londen het gebruik van zijn archieven uitgebreid om het publiek toch te kunnen bereiken. Een kijkje achter de coulissen.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld

Toekomst
fotografie

09

IP Lingo

Artificial friend

19

Column
Frank
Huysmans

Sisyfusagenda

32

KB
Onderzoeks-
kroniek

Meme
generator

26

Use case: Renew the Book

Een nieuwe serie met elke editie een toepassing van informatietechnologie in de praktijk. Dit keer aandacht voor drie digitale innovaties om mensen (meer) aan het lezen te krijgen.

ONDERSTE STEEN

Ik weet nog waar ik was, op 11 september 2001. Ergens in Toscane, op een heuvel in een stokoud dorp, opgetrokken uit geelbruin steen waarop de zon weerkaatste. Terras, glaasje, en toen opstijgende kreten vanuit het café. Ontzetting en ongeloof. De tv stond aan en liet zien hoe een groot vliegtuig in een van de torens van het WTC in New York vloog. De overige vakantiedagen bestonden uit een cocktail van cultuur opsnuiven en nieuws bijhouden. Wat volgde waren officiële onderzoeken en officiële complotten. Bellingcat was er nog niet. Met de MH17-ramp in 2014, zo ' dicht bij huis', ontstond er opnieuw een behoefte aan mediagrazen, aan alles te willen weten, feiten en geruchten (ja, ook die). Naast de old school media speelde dit keer ook online een aanzienlijke rol als aanbieder van 'nieuws'. En er was Bellingcat.

Over de spraakmakende onderzoeken die dit collectief heeft gedaan en de mensen erachter, kun je lezen in het boek *Wij zijn Bellingcat* – redacteur Vincent schreef er voor deze IP een recensie over. Burgerjournalistiek op basis van open source-materiaal. Informatie gebruiken die openbaar beschikbaar is, maar ook data bovenhalen die onder het oppervlak zweven, die in een (digitale) lade zitten verstopt of die slecht vindbaar zijn opgeborgen – moedwillig of niet. Transparantie is de key, en doe je daar zelf niet aan, dan word je gewoon een handje geholpen.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

36

Contentstrategie BL

De British Library heeft een nieuwe contentstrategie die transparantie en kostenbesparing voorschrijft: minder aankopen, meer samenwerken en open acces-materiaal.

24

Gelezen: Bellingcat

Journalistiek op basis van open source-onderzoek; Bellingcat is er 'groot mee geworden'. Oprichter Eliot Higgins schreef er een boek over, Vincent M.A. Janssen een recensie.

33

Digitrends

Achter het scherm

37

Gespot

Ibsen Library

38

Gelezen

Studie- en leesvoer voor IP'ers

40

Verenigingen

Beroepsverenigingsnieuws

42

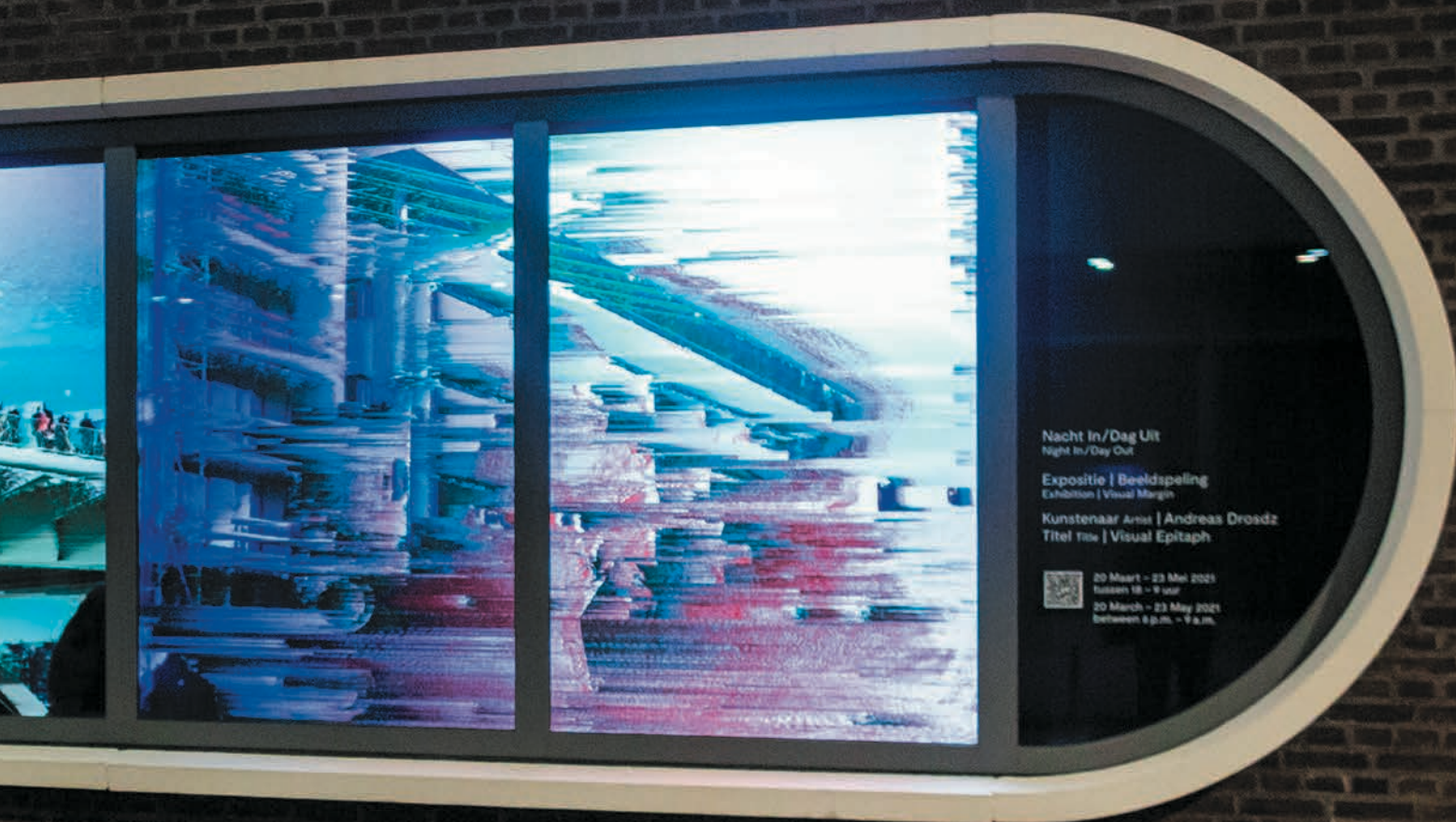
Lifehacking

Back-ups maken

Meer over
Beeldspeling
lees je op
pagina 6.

FOCUS OP TOEKOMST FOTOGRAFIE

Andreas Drosdz is gefascineerd door de enorme datastroom van foto's die overblijven na een selectieproces op zoek naar de beste foto. Wat gebeurt er met de data van beelden die worden gewist? Door te speuren naar de digitale sporen van gewiste fotobestanden reconstrueert hij in zijn project *Visual Epitaph* de selectieprocessen en toont hij met de ogenschijnlijk willekeurig

gekozen beelden en pixels de vergankelijkheid van (digitale) fotografie als medium. Hij doet dat van zonsondergang tot zonsopkomst op de ramen van het Nederlands Fotomuseum in Rotterdam, samen met twee andere pas afgestudeerde kunstenaars. In *Beeldspeling* geven zij met hun werk een blik op de toekomst van de fotografie. Nog tot en met 23 mei dit jaar.

Foto Fred Ernst

Vervolg
van
pagina
4 - 5

WAT ALS DE KIJKER GEEN MENS MEER IS?

Drie kunstenaars projecteren in *Beeldspeling* hun visie op fotografie op de ramen van het Nederlands Fotomuseum. Een tentoonstelling die tot leven komt zodra de zon ondergaat en die voor iedereen vanaf de straatkant te zien is.

A Dialogue with an AI Image Creator, Yu-Ching Chiang

De tentoonstelling is de vierde editie van Nacht in/Dag uit, een project van het Nederlands Fotomuseum waarbij kunstwerken worden geprojecteerd op de ramen van het museum vanaf zons-ondergang tot zonsopgang. In 2021 richt Nacht in/Dag uit zich op samenwerking met studenten van verschillende kunstacademies met de vraag om met hun werk te reflecteren op de Eregalerij, waarin de ontwikkeling van 180 jaar Nederlandse fotografie te zien is.

Rol van technologie

Welke innovaties staan de fotografie nog te wachten en welke invloed heeft dat op de Eregalerij van de toekomst? Steeds meer apparaten registreren beelden die verder gaan dan traditionele fotografie, waarbij mensen technologie gebruiken om de wereld vast te leggen. Mobiele telefoons, satellietcamera's, QR-codes en zelfs fotogra-

fische netwerkpraktijken tonen aan dat de 'kijker' niet altijd een mens is. Hoe lang is de mens nog in de positie van verteller van de geschiedenis? Hoe zien foto's eruit als een robot ze zou hebben gemaakt?

De tentoonstelling *Beeldspeling* laat de kijker letterlijk door de ramen van het museum de toekomst inkijken, daagt het concept van de Eregalerij uit en werpt vragen op over de hedendaagse en toekomstige status van fotografie en beeldvorming.

Kunstmatige intelligentie

Andreas Drosdz (zie pagina 4-5), Yu-Ching Chiang en Ana Brumat zijn de drie net afgestudeerde kunstenaars aan het Piet Zwart Instituut in Rotterdam die zich over dit thema hebben gebogen. Chiang geeft met zijn project *A Dialogue with an AI Image Creator* zijn raam letterlijk aan de algoritmes van een 'AI engine'. Hij laat zien hoe kunstmatige intelligentie de thema's in de Eregalerij visualiseert in beeldfragmenten die deels herkenbaar lijken, maar ook heel vervreemdend zijn. Ana Brumat hypnotiseert het publiek met een organisch ogende animatie die zij met analoge splitscreen fotografie heeft gemaakt. Haar werk *Synthetic Spectres* verbeeldt een toekomstige beeldtaal die door een nog onbekende technologie gemaakt zou kunnen zijn. <

Beeldspeling: tot en met 23 mei 2021, nederlandsfotomuseum.nl.

Correctie

In het artikel 'Van hart onder de riem tot verdriet en kritiek' in IP #2 over het collectioneren van corona staat vermeld dat Kees Teszelszky (KB) met Viruswaarheid zou hebben gesproken over het archiveren van hun website. Dat blijkt niet zo te zijn.

Synthetic Spectres, Ana Brumat

DEELTIJDOPLEIDING DATA MANAGEMENT & BUSINESS INTELLIGENCE BIJ HU

Vanaf september biedt de Hogeschool Utrecht (HU) de nieuwe deeltijdbacheloropleiding Data Management & Business Intelligence aan, waar studenten leren 'vanuit een holistische visie naar datamanagement te kijken'.

Processen worden steeds meer datagedreven en dat vraagt om mensen die niet alleen data kunnen managen en interpreteren, maar die ook zorgen dat data worden geïntegreerd in het DNA van organisaties, zegt de HU. 'Datamanagement is een actueel thema in onze maatschappij en voor veel bedrijven een relevant onderwerp. Te denken valt aan de discussie over de transparantie van algoritmes in de toeslagenaffaire en aan de vele berichten over privacy van data en het toenemend belang van cybersecurity.' De afgestudeerden van de nieuwe deeltijdopleiding zijn inzetbaar in een breed spectrum: van profit- tot non-profitorganisaties en in alle sectoren.

Alliantie met DAMA

Met de opleiding (dmbi.hu.nl) wil de HU bijdragen aan het datawijzer maken van de maatschappij. Er wordt gebruikgemaakt van de Data Management Body of Knowledge (DMBoK): de internationale standaard voor het eenduidig omgaan met alle aspecten van data. De DMBoK is vastgesteld door de Data Management Association International (DAMA-I): een

wereldwijde community van datamanagementprofessionals. De HU en DAMA Nederland zijn een alliantie aangegaan, waardoor de nieuwste kennis en kunde op het gebied van datamanagement en business intelligence zijn geborgd in de nieuwe hbo-deeltijdopleiding.

Deelnemers hebben een dag les in de twee weken en brengen de theorie direct in hun werkomgeving in de praktijk. In 2024 worden de eerste afgestudeerde specialisten verwacht.

Master met focus op ethische kant AI

De HU is ook bezig met de ontwikkeling van de master Human Centred Artificial Intelligence, die naar verwachting dit kalenderjaar nog van start gaat. Vanwege haar expertise rond het mensgerichte aspect van digitalisering heeft de hogeschool hiervoor een subsidie van de Europese Commissie binnengehaald. Belangrijk doel van de master is dat studenten niet alleen kennis opdoen over AI, maar dat ze ook leren hoe ze deze kennis op een ethische manier kunnen toepassen. De ethische richtlijnen voor betrouwbare AI vanuit de EU zijn een uitgangspunt bij de ontwikkeling van de master.

De HU ontwikkelt de master in samenwerking met de Technologische Universiteit van Dublin, de Universiteit van Napels Federico II en de Technologisch & Economische Universiteit van Boedapest. Komend studiejaar werken deze onderwijsinstellingen samen met experts, onderzoekers en ICT-organisaties aan de inhoud en de vorm van de master. Daarmee draagt die direct bij aan de doelen van de Europese Data Strategie rond AI. Het streven is dat de master al in 2021 bij de vier onderwijsinstellingen van start zal gaan.<

Monique Kooijmans

De onderzoekzaal in het Allard Pierson.

BIBLIOTHEEK UVA/HVA KIEST LIBNOVA VOOR NIEUW DIGITAAL DEPOT

De Bibliotheek van UvA/HvA heeft LIBNOVA geselecteerd als partner om het nieuwe digitale depot mee op te zetten: een centrale plaats voor de duurzame opslag, toegang en langetermijnpreservering van de digitale collecties.

De Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam (UvA) en de Hogeschool van Amsterdam (HvA) heeft een groeiende hoeveelheid digitale collecties, vooral bij het Allard Pierson, museum en kennisinstituut voor de erfgoedcollecties van de UvA. Het gaat om museale, bibliografische en archiefcollecties, zowel materialen uit digitaliseringsprojecten als *digital born*-objecten. Om deze verantwoord op te slaan, zet de bibliotheek een digitaal depot op. Dit nieuwe depot wordt de centrale plaats voor de toegang en opslag van digitale collecties voor de lange termijn volgens de gangbare standaarden voor langetermijnpreservering, het OAIS-model en de ISO 16363-standaard.

Na een Europese aanbestedingsprocedure is LIBNOVA als partner hierin uit de bus gekomen. Het Spaanse bedrijf is specialist op het gebied van digitaal preserveren, met onder meer de British Library, HILA Stanford University, EPFL Lausanne en de Universiteit van Oxford als klant. 'Het softwareplatform LIBSAFE waarmee zij inschreven, scoorde in de aanbesteding bijzonder goed op een efficiënte interface', aldus de Bibliotheek van UvA/HvA. 'Dat is belangrijk omdat het personeel van de Bibliotheek een grote hoeveelheid objecten in het nieuwe depot gaat inlezen.'

Naast de inrichting en het gebruik van LIBSAFE omvat de opdracht ook consultancy over het opzetten van een nieuwe werkwijze om digitale materialen te verwerken en de integratie met andere systemen van de Bibliotheek, waaronder ArchivesSpace, Alma en Goobi.

<

BREINSTEIN EN TRAINEE.NL VERDER ONDER DE NAAM BREINSTEIN

Breinstein en trainee.nl zetten hun activiteiten voort onder de naam Breinstein. Dit is 'een logische vervolgstap' in de samensmelting van de twee organisaties, die zich beide richten op traineeships en detachering van (young) professionals om organisaties futureproof te maken en hen te helpen met vraagstukken op het gebied van informatiemanagement, data analytics en cybersecurity.

Digital natives – ook wel Generatie Z genoemd – vormen de eerste generatie die zich geen leven zonder internet kan voorstellen. Uit onderzoek van Motivaction blijkt dat 11 procent van de digital natives het liefst in de ICT wil werken, tegen 5 procent van de oudere generaties. 'Deze jonge professionals zijn de onmisbare schakel in succesvolle digitale transformaties. Door onze krachten en visie te bundelen in Breinstein kunnen wij de markt be-

ter bedienen en zijn we klaar voor de toekomst', zegt oprichter en directeur Chantal Mulder.

Hard- en softskills ontwikkelen

De young professionals van Breinstein werken op innovatieve projecten om organisaties te helpen met digitalisering. Andersom is het voor jong digitaal talent de kans om veel relevante werkervaring op te doen zonder dat ze zich direct hoeven te committeren aan een werkgever. Uit gegevens van

Motivaction blijkt namelijk ook dat young professionals en digital natives het lastig vinden om een studie of richting te kiezen die echt bij hen past en die hen voorbereidt op een volgende stap in hun loopbaan. Breinstein helpt ze hierbij met een intensief opleidings- en ontwikkelprogramma, waarmee de hard- en softskills van young professionals worden ontwikkeld. Tegelijkertijd gaan ze aan de slag met interessante opdrachten bij aansprekende opdrachtgevers.

Breinstein biedt traineeships in de vakgebieden Informatiemanagement, Data Analytics en Cyber Security. Meer ervaren IT-professionals worden aangeboden via detachering. Terwijl de young professionals vrijwel meteen voor organisaties aan de slag gaan, zorgt Breinstein voor de opleiding en coaching. Breinstein heeft met de samenvoeging ook een vernieuwde website (breinstein.nl) en een nieuwe huisstijl gekregen. <

INTERNATIONAAL TRAININGSPROGRAMMA VOOR GEBRUIK BIG DATA IN ONDERZOEKSJOURNALISTIEK

Het Erasmus+-project MediaNumeric biedt trainingsmateriaal om de nieuwe generatie studenten in de journalistiek en communicatiewetenschap op te leiden. Zij krijgen de theoretische kennis en vaardigheden bijgebracht die nodig zijn om (big) data te gebruiken en (multimedia) verhalen te vertellen. Zo wordt bijgedragen aan een nieuwsecosysteem dat beter bestand is tegen desinformatie en dat wordt uitgevoerd door een consortium van persbureaus, universiteiten, archieven en een media-accelerator, aldus MediaNumeric.

Digitalisering heeft alle aspecten van het nieuwsmedialandschap veranderd, van de manier waarop nieuws wordt gemaakt tot hoe het wordt verspreid en hoe ermee wordt omgegaan. Europese burgers en journalisten zijn onderdeel van het grootste informatienetwerk dat ooit heeft bestaan, weet MediaNumeric. Enerzijds biedt dit mogelijkheden voor datagedreven journalistiek, om nieuwe verhalen te ontdekken en grote (historische) datasets te verkennen. Anderzijds zorgt de komst van deze

technologische ontwikkelingen voor nieuwe uitdagingen voor journalisten en burgers, zoals de grootschalige verspreiding van onnauwkeurige en misleidende informatie.

Evenwichtig Europees media-ecosysteem

Tegen deze achtergrond beoogt MediaNumeric een nieuwe generatie journalisten en verhalenvertellers op te leiden. Het trainingsprogramma biedt journalisten de tools en middelen die nodig zijn om een gebruikersgedreven, eerlijk, evenwichtig, economisch duurzaam en technologisch geavanceerd Europees media-ecosysteem te creëren. Het streeft ernaar om diepgaand inzicht te verwerven in de behoeften van de media-industrie en deze te koppelen aan het onderwijsaanbod van hogescholen en universiteiten door:

- > het potentieel te benadrukken van het gebruik van grote multimediadatabases voor (datagedreven) journalistiek en niet-journalistieke mediaproducties;
- > zorg te dragen voor een uitgebreid trainingsprogramma;
- > dialoog en begrip tussen sectoren te stimuleren door discussies over datagestuurde media-analyse en -productie, feitenonderzoek en bronnenkritiek;
- > te zorgen dat het trainingsmateriaal duurzaam toegankelijk blijft voor gebruik binnen het onderwijs.

De Europese Unie investeert de komende drie jaar een miljoen euro in MediaNumeric, dat loopt van 1 januari 2021 tot 31 december 2023. Het consortium bestaat uit het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (NL), Hogeschool Inholland (NL), FINA National Film Archive - Audiovisual Institut (PL), SWPS University of Social Sciences and Humanities (PL), AFP Agence France Presse (FR), INA Institut national de l'audiovisuel (FR), Storytek (EE) en de stichting EUscreen (NL). <

CLAES DE VREESE VIJFDE UNIVERSITEITSHOGLERAAR AI BIJ UNI AMSTERDAM

Prof. dr. Claes de Vreese is door het college van bestuur van de UvA benoemd tot universiteitshoogleraar Artificial Intelligence and Society. Hiermee krijgt de universiteit een vijfde universiteitshoogleraar op het terrein van AI. De benoeming gaat in per 1 juni 2021.

De Vreese gaat zich richten op de steeds groter wordende rol die geautomatiseerde besluitvorming en artificial intelligence (AI) spelen in onze digitale samenleving. Hij brengt hierbij verschillende deelterreinen samen, waaronder politiek, media en democratie, aldus de Universiteit van Amsterdam.

Verantwoorde AI

Informatietechnologie, en AI in het bijzonder, is de wereld in rap tempo aan het veranderen. Het gebruik van AI en geautomatiseerde processen voor besluitvorming leidt tot allerlei nieuwe vragen en zorgen. Een van de uitdagingen is het begrijpen en aanpakken van (on)bedoelde gevolgen van het gebruik van algoritmes en AI voor de samenleving. Dit vraagt om 'verantwoorde AI', stelt de UvA: technologie moet controleerbaar en transparant zijn. Informatietechnologie moet subjectiviteit bij besluitvorming reduceren en uitkomsten moeten verklaarbaar zijn

Claes de Vreese

door de identificatie van de parameters waarop beslissingen zijn gebaseerd. Verantwoorde AI is ook belangrijk voor het vertrouwen in AI-technologie, van burgers en van de samenleving als geheel.

Als universiteitshoogleraar gaat De Vreese over de grenzen van disciplines en onderzoeksgroepen heen werken en brengt hij de verschillende expertises binnen de Faculteit der Maatschappij- en Gedragswetenschappen (FMG) samen. Hij gaat initiatieven ondersteunen en opzetten ter versterking van het onderzoek naar en onderwijs over AI en de samenleving. Vanuit de FMG is hij de schakel naar zijn vier collega-universiteitshoogleraren AI: Tobias Blanke (Humanities and AI), Natali Helberger (Law and Digital Technology), Ivana Išgum (AI and Medical Imaging) en Maarten de Rijke (AI and Information Retrieval). Gezamenlijk werken zij aan de interdisciplinaire en UvA-brede benadering van het AI-onderzoek en -onderwijs aan de UvA. <

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

AF

Een AF is een artificial friend oftewel een KV (kunstmatige vriend). Kunstmatige vrienden zijn natuurlijk niet nieuw. Zelf denk ik direct aan de twee Tamagotchi's die aan een vroeg en bitter einde kwamen nadat ze ergens in de jaren negentig gruwelijk waren verwaarloosd door mijn dochters. Later kwamen de robots die eenzame en/of demente bejaarden gezelschap hielden. En zo ontstond geleidelijk een breed scala aan apparaten die je met wat goede wil als kunstmatige vrienden kunt beschouwen.

Maar de AF is van een andere orde. Hij, of in dit geval zij, is ontsproten aan het brein van Nobelprijswinnaar en auteur Kazuo Ishiguro. De AF Klara is in zijn boek *Klara and the Sun* de ik-figuur. Ze is gemaakt om in een niet al te verre, dystopische toekomst een eenzame tiener gezelschap te houden. De AF kan empathie voelen en ongerust zijn, maar de emoties zijn niet gelijk aan die van een mens. Dus is de vraag hoe we ons tot de AF verhouden.

Als je betwijfelt of je überhaupt wel een relatie met iets kunstmatigs kunt hebben, moet je je maar eens afvragen of je niet ooit eens tegen de stem van de autonavigatie hebt getierd wanneer je midden in een weiland te horen kreeg dat je bestemming was bereikt. Op dat moment worden aan Truus (want om ondoorgrondelijke redenen wordt de stem opmerkelijk vaak zo genoemd) wel degelijk menselijke kwaliteiten, of beter zwakheden, toegedicht.

Truus noch Klara wordt overigens warm of koud van zo'n onvriendelijke houding, en dat maakt het denken over onze relaties met AF's zo interessant. Asociaal gedrag ten opzichte van een AF leidt niet tot onaangename consequenties in de vorm van vijandige reacties, dus wordt ons gedrag volledig bepaald door onze innerlijke beschaving. Een beangstigende gedachte. <

Comfreak, Pixabay